

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

in op de dubbele ‹aanklappingsdrift› en ‹het op zoek gaan› van Hermann. Hij stipte aan hoe de huidige gehechtheidstheorie iets over het hoofd ziet, wat bij Bowlby trouwens wel naar voren komt. Hermann legde de focus op de *ratage*, de mislukking van de ‹hechting›. Naast de drift om zich te hechten of aan te klampen, is er immers evenzeer het driftmatige ‹verlies van het object› en het ‹op zoek gaan› naar een ander object. Die tweede beweging wordt onder de mat geveegd in de populaire gehechtheidstheorie. Een theorie over deze archaische drift is noodzakelijk voor het klinische werk in instellingen.

Szondi zou deze driftkoppeling opnemen in zijn schema, onder de vector van het ‹contact›. Didier Robin stelde voor in die lijn over ‹contactproblemen› te spreken in plaats van over ‹gehechtheidsproblemen›. In een casus van Winnicott uit de tekst *Hate in the countertransference* zien we hoe een jongen circuleert langs de vier posities van aanklampen, zich losmaken, ervaren van gemis en zich opnieuw aanklampen. Door het heen en weer gaan tussen deze posities kan het kind tot basisveiligheid komen. Kinderen hebben het soms ook nodig zich letterlijk vast te grijpen aan de blik van de moeder. Daarna kunnen ze dan naar een ander object op zoek gaan. Deze dubbele beweging heeft Robin mooi geïllustreerd. Tot slot was er nog Erős Ferenc (universiteit Pecs) die de historische geest nog eens uit de fles liet aan de hand van zijn rijke collectie archiefmateriaal. Hij had brieven, officiële verklaringen en foto's van de helden uit de Hongaarse school meegebracht. Het vijfde internationale psychoanalytische congres dat nog net in 1918 te Boedapest had kunnen plaatsvinden, schoot er als een vuurpijl boven uit. De ervaringen op het front hadden de geesten bijeengebracht om iets te doen aan de trauma's en oorlogsneurosen van de soldaten. De geschiedenis besliste evenwel dat de eerste polikliniek (die onder anderen aan arme soldaten gratis hulp zou bieden) niet in Boedapest, maar in Berlijn van start zou gaan.

Kortom, een boeiende studiedag, die nog maar eens toonde dat het verleden van de (Hongaarse) psychoanalyse nog niet voorbij is. Het is zelfs nog niet begonnen.

Afscheid van een hoofdopleider

Verslag van

Invitational conference afscheid Thijs de Wolf ‹Autonomie en verbondenheid›
[Amsterdam, 6 juni 2014]

LINDA DIL

Hoe kun je, zonder jezelf te verliezen, je verbinden met de ander? En hoe kun je autonoom zijn zonder de ander kwijt te raken? Een mens laveert voortdurend tussen de twee polen autonomie en verbondenheid. Om dit behendig te kunnen, moet je gesepareerd zijn en dus kunnen rouwen. Dit proces geeft ruimte aan het vermogen te symboliseren en het vormen van representaties, waarmee de ander geïnternaliseerd kan worden. Zo ontstaat eveneens het vermogen om alleen te kunnen zijn. Deze processen maken uiteindelijk dat je bijvoorbeeld in je eentje lange wandeltochten kunt maken, met een rugzakje gevuld met kaas en crackers, terwijl je vervolgens een hele zaal mensen om je heen kunt verzamelen met wie je verbonden bent (al word je daar ook een beetje verleggen van). Zo werd Thijs de Wolf op de dag van zijn afscheid omringd door vele collega's en (oud)opleidelingen van binnen en buiten het RINO (Regionaal Instituut Nascholing en Opleiding), waar hij achtentwintig jaar hoofdopleider psychotherapie is geweest. De sfeer was warm, energiek en feestelijk. Tijdens de pauzes werd er op het balkon van de Openbare Bibliotheek Amsterdam genoten van het zonnige weer en het weidse uitzicht over de hoofdstad. Marieke van Dam,

directeur van het RINO, leidde de dag in en introduceerde een set sprekers van statuur. Ze deed dit als meer dan een 'good enough mother', met veel brillen en humor. De Wolf gaf een inleidende lezing, waarin hij sprak over de opleider als ontwikkelingsobject en over ontwikkeling in het algemeen. Groei ontstaat steeds in een dialectiek tussen het zelf en de ander, tussen eigenheid en intimiteit, kortom: het betreft steeds een relationeel gebeuren. Deze kleur heeft het psychoanalytische aandeel in de opleiding niet altijd gehad. Daarin is sinds de jaren negentig een verschuiving opgetreden van een individuele intrapsychische focus naar een twee-personen-psychologie.

Mary Target vervolgde met een uiteenzetting over de gevolgen van de gehechtheidstheorie en mentaliseren voor psychoanalytisch werken. Het zou weleens kunnen, zei ze, dat principes uit de Mentalisation Based Treatment (MBT) deel uitmaken van de *common factors* die bijdragen aan de werkzaamheid van allerlei vormen van psychotherapie. Nu de *evidence* voor verschillende behandelingen vergelijkbaar is, en men ervan uitgaat dat de kwaliteit van de therapeutische relatie de werkzaamheid van welke therapie dan ook bepaalt, neemt het belang van het vergroten van de kennis over precieze mechanismen van verandering steeds meer toe.

Door Alessandra Lemma werd het publiek meegenomen in de arena van de behandeling van een somatiserende man met heftig eczeem, die in relationeel opzicht alleen kortdurende intense seksuele verhoudingen had. Tijdens zijn analyse manifesteerde zich een intense angst voor de analytica, van wie hij geen liefhebbende zorg verwachtte, wat te herleiden was naar een verstikkende relatie met zijn moeder, die hij als kind als erg opdringerig en bepalend had ervaren. Lemma wilde het belang tonen van steunende interventies en niet te vroeg interpreteren, teneinde de presymbolische ervaringen van de patiënt te laten bestaan, voordat hij er een kapsel omheen bouwt in verdediging tegen intrusie. De therapeut moet wel

opgewassen zijn tegen een immense druk vanuit de patiënt, die steeds zal proberen om deze ongementaliseerde ervaringen te externaliseren. Voor de meeste patiënten is het daarom belangrijk om hun therapeut te kunnen zien, om waar te kunnen nemen wat ze projecteren.

De inhoudelijke lezingen werden afgewisseld met toespraken van collega-opleiders en oud-opleidingen, met Jeroen Muller die het gedicht *Ithaka* van de Griek Kasafis voordroeg. Net als Ad Kerkhof, prees hij Thijs de Wolf om zijn standvastigheid als roerganger. Ria Reul roemde hem om zijn samenbindende capaciteiten, een goed antidotum tegen de immer bestaande bedreiging van het vak en beroep van de psychotherapeut.

Frank Yeomans sprak over de beginselen van de Transference Focused Therapy (TFP) en vergeleek deze met MBT, die volgens hem niet gericht is op ontwarring van de intrapsychische conflicten. In tegenstelling tot MBT, beoogt TFP onder andere om vanaf het begin de negatieve overdracht te bewerken, omdat patiënten anders onbewuste negatieve gevoelens blijven projecteren en er zo nooit intimiteit kan ontstaan.

Marc Hebbrecht vertelde ook over een patiënte die haar eigen woede niet kon beleven, na bedrogen te zijn door haar echtgenoot. Ze leed onder chronische vermoeidheid, leefde als onder een glazen stolp, waardoor Hebbrecht zich maandenlang erg verveelde tijdens de behandeling; totdat hij zich kon overgeven aan zijn eigen rêverie en er een liedje van de Beatles in zijn hoofd oppopte: *My guitar gently weeps*, gevolgd door een beeld van Jimmy Hendrix die zijn eigen gitaar kapotsloeg. Deze sensoriele presymbolische communicatie ziet Hebbrecht als een co-creatie die leidde tot een levendiger, authentieker beleven, waardoor verveling en verwarring verdwenen. Hoe dit proces zich voltrok, is het geheim van de smid, want, zo vertelde Hebbrecht: 'Onze diepste kern spreekt niet.' Patiënte verzoonde een ander deuntje: zeurderig verdriet maakte plaats voor authentieke boosheid,

ze kwam weer in beweging en slaagde er op deze manier in om haar plek bij haar echtgenoot op te eisen.

Na de middagtheepauze werd De Wolf plaagkozend toegesproken door Jan Bernard (‘Ja, wij ADHD’ers deden allang aan vrije associatie voor jullie analytici!’). Opvolgster Saskia de Maat presenteerde vier kwadranten à la Sidney Blatt, op de polen van autonomie en verbondenheid, waar ze De Wolf veilig rechtsonder plaatste. Hans de Ruiters hield het publiek in zijn greep met

een prachtige performance op muziek van Schnittke. Samen met twee kompanen op viool en accordeon en met een liederlijke snik in de stem loofde hij vele kwaliteiten van de vertrekkend opleider, waaronder zijn rol als *holder/holder*.

De magie van Thijs heeft ook op deze dag gesproken. Bij het RINO laat hij in ieder geval een florerende opleiding achter en een multigetalenteerde groep mensen. Hij gaat nu echt een paar petten neerleggen, maar niet alle, voorspellen sommigen.